

TAAL = MEER

ideeën: Roos de Bruyn (Genootschap Onze taal)
en Dolf Janson (JansonAcademy.nl)
tekst: Dolf Janson
illustraties en vormgeving: Nina Lathouwers

Woorden uitlenen

De vakantie is alweer voorbij. Misschien ben jij ook weer eens wat verder weg geweest. Toen op reis gaan nog heel gewoon was, bleek dat het populairste vakantieland voor Nederlanders Frankrijk was. Misschien heb je al eens ontdekt dat we in het Nederlands heel veel Franse woorden gebruiken. Die hebben we in de loop der jaren uit het Frans geleend. Denk maar aan woorden als: cadeau, privé, truc, diner, controle, enquête... Maar wist je dat het Frans ook woorden uit het Nederlands heeft geleend? Hier komen er een paar: bâbord, berme, cahute, sur, cabillaud, kermesse, colza, havre, pompe, salle. Kun je raden welke Nederlandse woorden dit eigenlijk zijn? Dit zijn ze (niet in de goede volgorde): haven, bakboord, kermis, zaal, kajuit, koolzaad, kabeljauw, pomp, berm, zuur.

Ook het Duits heeft woorden uit het Nederlands geleend. Bijvoorbeeld: Lärm, Pottfisch, Rosine, Anchovis, flunkern, Abtei, Morast, Auster, polken, Schwabber. Zie je welke Nederlandse woorden het zijn? Dit zijn ze (niet in de goede volgorde): potvis, flonkeren, oester, abdij, moeras, alarm, zwabber, ansjovis, pulken, rozijn.

Tot slot het Engels. Kun jij zien welke Nederlandse woorden verstopt zitten in: shuffle, gherkin, drum, foreman, tea, rosemary, mussel, mole, yammer, household? Hier komen ze (niet in de goede volgorde): trom, thee, huishouden, augurk, mol, schuifelen, jammeren, rozemarijn, mossel, voorman.

Grappig eigenlijk, dat we het overnemen van die woorden uit een andere taal, 'lenen' noemen. Als de ene taal een woord uit een andere taal leent, wordt zo'n woord namelijk nooit meer teruggegeven. De sprekers van die taal veranderen zo'n woord meestal wel een beetje en dan hoort het echt bij die nieuwe eigenaar.

Raad de gaten!

Als je in een stukje tekst om de zeven woorden één woord weglaat, kun je nog steeds best goed begrijpen waar het over gaat. Dat hebben onderzoekers uitgevonden. Zullen we het eens proberen?

Je kent het sprookje van Assepoester wel. Best een vreemde naam eigenlijk, ☐. Waarom zou zij zo heten? Heeft ☐ naam misschien iets met poetsen te ☐? Die arme Assepoester moest immers de ☐ dag poetsen. Maar nee, het zit ☐. Assepoester betekent eigenlijk: iemand die in ☐ as van het vuur blaast. Poesten ☐ namelijk een oud woord voor 'blazen'. ☐ die 'as poest', blaast dus in ☐ as. De mensen die vroeger het ☐ brandend moesten houden, deden dat door ☐ de as te blazen. Assepoester moest ☐ klusje ook elke dag opknappen. In ☐ Engels heet Assepoester Cinderella. Het Engelse ☐ 'cinder' betekent ook 'as'.

Waarschijnlijk begreep je waar de tekst over ging en kon je ook best wat woorden invullen! Als er om de zeven woorden één woord wordt weggelaten, kun je dus nog veel van een tekst maken. Bij om de zes woorden wordt het al moeilijker, en om de vijf woorden is helemaal moeilijker. Probeer het maar eens uit met een andere korte tekst.

EXTRA'S

Op zoek naar verschillen

Een herdershond is best wel groot, maar een koe is toch veel groter. Van alle dieren die nu nog op het land leven is de olifant het grootst.

In deze vergelijking tussen dieren zie je dat het woord dat je daarbij gebruikt steeds een beetje verandert. Dat gebeurt bij meer van zulke woorden, zoals bij klein, lang, kort, dik of dun. Maak bij elk van deze woorden maar eens zinnen, waarin je die kenmerken van iets vergelijkt, net zoals dat ging bij groot.

Er zijn ook woorden die een kenmerk van iets vergelijken met dat kenmerk van iets anders, maar daarvoor steeds een heel ander woord nodig hebben. Probeer maar eens hoe dat gaat bij veel en weinig. Maak ook met deze woorden maar een paar zinnen, waarin je die verschillende woorden gebruikt om dingen te vergelijken.

Wild

Het woordje 'wild' heeft verschillende betekenissen. Als iemand zegt dat je niet zo wild moet doen, dan maak je waarschijnlijk veel bewegingen.

Als iemand zegt dat de dieren in de dierentuin in sommige landen gewoon in het wild leven, dan gaat het helemaal niet over bewegingen.

Een ree noemt men ook wel 'wild', maar niet omdat ze zulke onverwachte bewegingen maken.

Dat geldt ook voor wat men 'wilde planten' noemt, want ook die maken geen rare bewegingen en doen niet wild. Probeer te bedenken wat 'wild' in al die situaties dan wel betekent. Wanneer gebruik je dat woord 'wild' en wanneer juist niet?

Meer keuzes

Je hebt vast weleens vragen moeten beantwoorden, waarvan de mogelijke antwoorden al werden genoemd. Men noemt dat wel 'meerkeuzevragen'. Meestal is er maar één antwoord goed. Toch zijn er ook wel vragen bedacht, waarop meer antwoorden goed kunnen zijn. Dan is de vierde antwoordmogelijkheid: alle drie de antwoorden zijn juist.

Waarvoor houden boeren kippen?

- a. voor de eieren
- b. voor het vlees
- c. om kuikens te krijgen
- d. al deze drie mogelijkheden zijn juist

Probeer nu zelf ook een paar meerkeuzevragen te bedenken, waarbij er drie antwoorden goed zijn. Je mag zelf kiezen over welk onderwerp die vragen gaan. Vergelijk daarna die vraag-met-antwoorden met diezelfde vraag, maar dan zonder antwoorden. Dan moet je dus zelf bedenken wat een juist en compleet genoeg antwoord is. Zou je het antwoord op zo'n open vraag dan heel anders formuleren? Probeer dat eens uit door de vragen die jullie bedachten met elkaar uit te wisselen, maar dan zonder die antwoorden erbij! Wat voor antwoorden krijg je dan terug?

